

Література

1. Кайдалова Л. Г., Щокіна Н. Б., Вахрушева Т. Ю. Педагогічна майстерність викладача: Навчальний посібник. Х: Вид-во НФАУ, 2009. 140 с.
2. Молнар Т. Формування особистості вчителя: компетентнісний вимір. URL: http://library.udpu.org.ua/library_files/psuh_pedagog_probl_silsk_shkolu/
3. Пелагейченко В. Ключові компоненти компетентності вчителя. URL: <http://osvita.ua/school/theory/9170>
4. Педагог професійної школи: метод. посіб. / Нестерова Л. В. та ін. К: ІПТО НАПН України, 2012. 264 с.

УДК 159.922.6-053.6

Чіп Р. С.

кандидат психологічних наук,
викладач кафедри психології розвитку та консультування
Тернопільського національного
педагогічного університету ім. В. Гнатюка
ruslanachip@ukr.net;

Гончаровська Г. Ф.

кандидат психологічних наук,
викладач кафедри психології розвитку та консультування
Тернопільського національного
педагогічного університету ім. В. Гнатюка

ПРОБЛЕМА ГЕНДЕРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ЗРОСТАЮЧОЇ ОСОБИСТОСТІ У КОНТЕКСТІ ПСИХОЛОГІЇ КОНФЛІКТУ

Постановка проблеми. Становлення гендерної ідентичності особистості на засадах рівноправності та паритетності статей в умовах нової соціокультурної реальності є соціально значущою проблемою в Україні. Міністерство освіти і науки в інформаційних матеріалах щодо створення безпечного освітнього середовища, формування в дітей та учнівської молоді ціннісних життєвих навичок зазначає, що конфлікти між різними учасниками та учасницями освітнього процесу найчастіше стають перепоною для формування у школярів таких цінностей як толерантність, повага, підтримка, порядність, гармонійне спілкування та співіснування у суспільстві [2].

З огляду на це постає питання переосмислення традиційних стереотипних уявлень про соціальну роль жінок та чоловіків, розширення можливостей гендерного самовизначення особистості у період дорослішання на засадах рівності прав і можливостей статей, що дасть змогу виявити ефективні шляхи здійснення психолого-педагогічного супроводу професійного зростання вчителя в контексті реалізації Концепції «Нова українська школа».

Мета дослідження полягає у виявленні гендерних уявлень та особливостей засвоєння дівчатами та хлопцями цінностей у сфері традиційної та егалітарної культур.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розгляд феномену гендерної ідентичності у контексті людиноцентричної парадигми актуалізує дослідження соціальних джерел впливу на зростаючу особистість та набуття образу статевого Я (Г. Балл, І. Бех, М. Боришевський, І. Булах, З. Карпенко, О. Кікінежді, В. Кравець, С. Максименко, А. Маслоу, В. Москаленко, Р. Павелків, К. Роджерс, В. Роменець, М. Савчин, В. Татенко, Т. Титаренко).

На думку науковців, процес гендерної соціалізації дівчат та хлопців старшого підліткового віку визначається взаємодією психологів і педагогів, компетентних у сфері гендерного самовизначення особистості, здатної до здійснення вчинку як акту морального самовизначення особистості щодо людей, суспільства і самого себе, що проявляється в діях, вербально і невербально сформульованій позиції або ставленні [1]. Втім і вчинковий акт, – як зазначає В. Татенко, – не здійснюється сам по собі. Його вчиняє конкретна людина як суб'єкт, діяч, автор, що керується відповідними мотивами, віднаходить необхідні для цього засоби і виявляє готовність нести відповідальність за наслідки своїх учинків. Тому логічним є висновок про те, що саме суб'єктна готовність індивіда до практичного здійснення вчинку є сутнісним критерієм оцінки його соціалізованості [3, с. 47].

Виклад основного матеріалу дослідження. Застосування комплексу психодіагностичних методик дало змогу виявити гендерні уявлення та особливості засвоєння дівчатами та хлопцями старшого підліткового віку цінностей у сфері традиційної та егалітарної культур. Емпіричним дослідженням встановлено різне змістове наповнення гендерних характеристик у структурі образу Я дівчат та хлопців старшого підліткового віку як показника розвитку гендерної ідентичності.

Виявлено амбівалентність гендерних уявлень, сформованість переконань дівчат та хлопців про відповідність їхньої особистості фемінним та маскулініним характеристикам, статеві відмінності у змісті образу реального та ідеального Я. Образ сучасної дівчини в уявленнях обох статей виявився більш андрогінним та розгорнутим, образ сучасного хлопця – амбівалентним та суперечливим. В образах ідеальної дівчини/ідеального хлопця переважають моральні, особистісні та фізичні якості, порівняно зі стевотиповими, що є свідченням орієнтації дівчат та хлопців на побудову андрогінного Я та егалітарних стосунків.

Емоційно-оцінна складова гендерної ідентичності характеризується проявами амбівалентних самоставлень та ставлень до іншої статі у дівчат та хлопців, недостатнім рівнем самоповаги та рефлексивності. Зв'язки між ціннісними уявленнями і фемінно-маскулініним конструктом на рівнях нормативних ідеалів та індивідуальних пріоритетів засвідчують амбівалентність гендерного змісту мотиваційно-ціннісної сфери як ключової у розвитку статевої самосвідомості старших підлітків, наявність ціннісного конфлікту та труднощі у побудові персональної стратегії, що відповідає статусу мораторію [4; 5].

Отримані результати емпіричного дослідження зумовили необхідність розробки та впровадження програми розвитку гендерної ідентичності старших

підлітків і стали підставою для розробки гендерного тренінгу, спрямованого на розширення гендерних уявлень підлітків про партнерство статей, активізацію самопрезентації в різних гендерних ролях, розвиток суб'єктності у сфері гендерної культури.

Розроблена програма психологічного супроводу становлення гендерної ідентичності старших підлітків відображає цілісний зміст роботи з розвитку гендерної ідентичності зі старшими підлітками, педагогами, психологами та батьками і включає гендерний тренінг як інноваційну форму освітньої технології та інтерактивне навчання дорослих, спрямоване на підвищення їх гендерної компетентності (психологічні лекторії, семінари-практикуми, круглі столи, дискусії, інформативні бесіди з гендерної проблематики).

Висновки. Відтак, на наше переконання, підвищення рівня гендерної компетентності психолога та озброєння знаннями з гендерної проблематики учителів є визначальним аспектом їхнього професійного становлення та особистісного зростання як фахівця, суб'єкта освітнього простору. Оволодіння ефективними методами роботи, спрямованими на розвиток самоцінності особистості жінки/чоловіка, дівчини/хлопця у міжстатевій взаємодії; сприятиме розвитку у зростаючої особистості позитивного самоствавлення та ставлення до іншої статі; забезпечення умов рівноправ'я, конструктивного вирішення гендерних конфліктів, створення позитивного психологічного клімату.

Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо у дослідженні механізмів подолання гендерних стереотипів та створення егалітарно-освітнього середовища для дітей та молоді, що дасть змогу розширити розуміння психологічних механізмів гендерної соціалізації сучасних підлітків.

Література

1. Кікінежді О. М. Гендерна ідентичність в онтогенезі особистості: монографія. Тернопіль: Навчальна книга Богдан, 2011. 400 с.

2. Стратегії впровадження гендерної рівності у сфері освіти. URL: <https://naurok.com.ua/post/sergiy-shkarlet-stereotipi-pro-rol-zhinok-i-cholovikiv-mayut-zminitisya-rochinauyuchi-zi-sferi-osviti> (дата звернення: 18.01.2021).

3. Татенко В. О. Феномен соціалізації в контексті суб'єктно-вчинкового підходу. *Педагогіка і психологія*. 2015. № 3 (88). С. 44–52.

4. Чіп Р. С. Особливості психологічного супроводу становлення гендерної ідентичності старших підлітків. *Науковий вісник Херсонського державного університету*: зб. наук. пр. Серія: Психологічні науки. Вип. 2, Т. 2. Херсон: Видавничий дім «Гальветика», 2018. С.108–113.

5. Kikinezhdi O. M., Zhyrska Halyna Ya., Chip R. S., Vasylkevych Y. Z., Novorun T. V. Psychology of the Gender-Equitable Environment: Research of Problems. *Journal of Intellectual Disability - Diagnosis and Treatment*, 2020. No. 8. P. 538–547. URL: <https://www.scopus.com/sourceid/21100784273>